

KNIZNÍ PŘEDLOHA K FILMU SNOWDEN

LUKE HARDING

AKTA SNOWDEN

ÚPLNÝ PŘÍBĚH
NEJHLEDANĚJŠÍHO
MUŽE SVĚTA

Akta Snowden

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Luke Harding
Akta Snowden – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

AKTA SNOWDEN

**Úplný příběh
nejhledanějšího muže světa**

LUKE HARDING

**CPress
Brno
2017**

Akta Snowden:

„Tohle je přesně ten materiál, ze kterého vzešly romány Josepha Conrada.“

Der Spiegel

„Bez odvahy jediného muže, který se rozhodl změnit celý svůj život, by se miliony lidí nikdy nedozvěděly o nejutajovanějším zneužívání moci zpravodajskými agenturami. Jde o výborné zpracování největšího příběhu naší doby.“

Henry Porter

„[Hardingův] popis událostí je důvěryhodný, napínavý a skvěle napsaný.“

Verdens Gang

„Kniha, která vás nadchne a značně vyděsí.“

Johan O. Jensen, *Adresseavisen*

„Intenzivní a napínavé.“

Frithjof Jacobsen, *Verdens Gang*

„Kniha, po jejímž dočtení vám bude připadat, že špionážní knihy postrádají akci a napětí.“

Sven Erik Omdahl, *Stavanger Aftenblad*

Obsah

Předmluva	7
Prolog: Schůzka	9
1 PravyLUZR	17
2 OBČANSKÁ NEPOSLUŠNOST	41
3 ZDROJ	60
4 PALÁC ZÁHAD	81
5 MUŽ V MÍSTNOSTI	94
6 SÓLOKAPR!	107
7 NEJHLEDANĚJŠÍ MUŽ PLANETY	129
8 KAŽDÝ SIGNÁL, KAŽDOU SEKUNDU	139
9 JE ČAS TO SKONČIT	152
10 NEČIŇTE ZLO	173
11 ÚTĚK	191
12 DER SHITSTORM!	224
13 KUMBÁL	247
14 ZASTŘELTE POSLA	266
Epilog: Exil	290
O rok později	295
PODĚKOVÁNÍ	317

Předmluva

Edward Snowden je jedním z nejmimořádnějších informátorů své doby. Nikdy předtím se nestalo, že by někdo dokázal nashromáždit a zveřejnit tak obrovské množství informací od jedné z nejmočnějších zpravodajských organizací světa. Ale jemu se to podařilo.

Snowden se vyznačoval nebývalými schopnostmi. Než se na scénu dostali současní počítačovní nadšenci, nikoho ani nenapadlo, že je možné ukrást elektronické ekvivalenty celých knihoven, které oplývaly tajnými kartotékami a zapečetěnými trezory – tisíce dokumentů, miliony slov.

Jeho motivy jsou úctyhodné. Snowden se rozhodl, že ukáže světu, co skutečně dělá americká Národní bezpečnostní agentura (NSA) a její spojenci. Jeho činy nepoháněla finanční odměna – i přesto, že mohl odcizené dokumenty prodat zahraničním zpravodajským službám za mnoho milionů dolarů. Zároveň také nepropadá očekávanému levicovému či marxistickému sentimentu, který by mu dal nálepkou Neameričana. Naopak, Snowden má velkou víru v americkou Ústavu a, jako ostatní „hactivisté“, je příznivcem libertariánního politika Rona Paula, jehož názory jsou pro mnoho republikánů až příliš pravicové.

Co se Snowdenovi podařilo odkrýt, je nesmírně důležité. Dokumenty, které se díky němu zpřístupnily veřejnosti, ukazují, že se metody elektronického odposlechu používané zpravodajskými agenturami vymkly z rukou, převážně kvůli panice v politice, která zachvátila USA po teroristických útocích 11. září.

NSA a její britský partner Vládní komunikační ústředí GCHQ byly puštěny z právního řetězu, který je do té doby svazoval. Tyto dvě agentury se tajně spojily s internetovými a telekomunikačními giganty, kteří ovládají hardware, a pod záštitou nutnosti udělat z Ameriky opět bezpečnou zemi použily veškeré své technické dovednosti k, jak samy říkají, „ovládnutí internetu“. Jakákoliv demokratická snaha o jejich kontrolu byla jen velmi obecná, tutlaná v tajnosti a očividně nedostačující.

Výsledkem se stal tajně sledovaný svět. Technologie, které Západ oslavoval jako prostředky osobní svobody a demokracie – Google, Skype, mobilní telefony, GPS, YouTube, Tor, elektronické obchody, internetové bankovníctví a mnoho dalších, se staly nástroji pro sledování lidí, které by překvapily i George Orwella, autora románu *1984*.

Jsem rád, že právě náš deník *Guardian* byl jeden z prvních, který zveřejnil Snowdenova zjištění. Cítili jsme, že je naší povinností prolomit tabu ohledně takovýchto tajemství a skutečně citlivého zpravodajského materiálu, a chtěli jsme ho zprostředkovat – tak, jak si to Snowden přál, široké veřejnosti.

Jsem pyšný na to, že jsme to udělali: vášnivé debaty a požadavky na reformu se nyní šíří po celém světě – v USA, Německu, Francii, Brazílii, Indonésii, Kanadě, Austrálii, a dokonce i v konzervativní Británii. *Guardian* byl nakonec kvůli právnímu nátlaku donucen opustit Británii a začít vydávat z bezpečí své pobočky v New Yorku.

Myslím, že čtenáři této knihy uvidí, že má cenu v Británii zavést obdobu prvního dodatku k americké Ústavě, který chrání svobodu tisku. Je to právo, které může ochránit nás všechny.

Alan Rusbridger
Šéfredaktor listu *Guardian*
Londýn, únor 2014

Prolog: Schůzka

Hotel Mira, Nathanova třída, Hongkong

Pondělí, 3. června 2013

„Nechci žít ve světě, kde vše, co řeknu, vše, co udělám, všichni, se kterými mluvím, každý projev kreativity, lásky či přátelství je nahráván...“

EDWARD SNOWDEN

Vše to začalo jedním e-mailem.

„Jsem vrchní představitel zpravodajské komunity...“

Žádné jméno, pracovní pozice, detaily. Nic. Glenn Greenwald píšící pro *Guardian*, který si začal s neznámým zdrojem dopisovat, se v té době nacházel v Brazílii. Kdo byl onen zdroj? Nic o sobě neprozradil, byl jako nedotknutelný stín, snad ani dokonce nebyl skutečný.

Koneckonců, jak by něco takového mohlo být skutečné? Nikdy předtím se nestalo, že by z Národní bezpečnostní agentury uniklo velké množství informací. Všichni věděli, že přední americká organizace pro sběr informací sídlící ve Fort Meade poblíž Washingtonu DC je nedobytná. NSA byla obestřena tajemstvím. Nic se nedostalo ven. „NSA: Není Skutečná Agentura,“ jak se často vtipkovalo.

A přesto to vypadalo, že tato zvláštní osoba má přístup k důležitým, přísně tajným dokumentům. Zdroj poslal Greenwaldovi vzorek utajovaných souborů patřících NSA. Jednoduše mu s nimi mával před nosem. Jak se tomuto člověku podařilo tyto soubory odcizit s tak zřejmou lehkostí, bylo pro Greenwalda záhadou. Předpokládá, že jsou

skutečné, mohly by prozradit tajemství celosvětového formátu. Tyto soubory tvrdily, že Bílý dům nejenže špehuje své nepřátele (zločince, al-Káidu, teroristy či Rusy) a své údajné spojence (Německo, Francii), ale dokonce také komunikaci milionů obyčejných amerických občanů.

A co víc, na této masové sledovací akci se podílela také Velká Británie. Britská paralela NSA, GCHQ, měla své sídlo ukryté hluboko v anglickém venkově. USA a Velká Británie spolu měly úzký vztah založený na sdílení informací, sahající až do 2. světové války. Přísní kritici nazývali Británii věrným psíčkem Ameriky. Dokumenty přinesly šokující zjištění, že NSA investovala do britských sledovacích aktivit miliony dolarů.

A nyní se měl Greenwald setkat se svým Deep Throatem*. Zdroj mu sliboval další odhalení, ale pouze za podmínky, že ze svého domova v Rio de Janeiru odletí do tisíce kilometrů vzdáleného Hongkongu v komunistické Číně. Greenwaldovi připadalo zvolené místo „bizarní“ a matoucí: měl tam snad zdroj nějakého zahraničního spojence?

Schůzka měla proběhnout v hotelu Mira v městské části Kowloon. Byla to vkusná, moderní stavba přímo v srdci turistické části města, nedaleko od Star Ferry – trajektu na ostrov Hongkong. Greenwalda doprovázela Laura Poitrasová, americká producentka dokumentárních filmů, která byla trnem v oku americké armádě. Byla to právě ona, kdo Greenwalda poprvé navedl na tajemnou stopu.

Oba žurnalisté dostali velmi detailní pokyny. Schůzka se měla odehrát v méně frekventované, ale ne zcela opuštěné části hotelu, hned vedle velkého plastového aligátora. Na úvod měli pronést předem domluvená slova. Zdroj bude mít v ruce Rubikovu kostku. Ach ano, a jeho jméno je Edward Snowden.

* Pozn. překl.: Deep Throat je pseudonym anonyma, který dodával informace Bobu Woodwardovi a Carlu Bernsteinovi z *The Washington Post* při jejich vyšetřování skandálu Watergate za vlády prezidenta Nixona.

Prolog: Schůzka

Vše nasvědčovalo tomu, že byl tento tajemný člověk zkušeným špi-onem. Zřejmě jeden z těch, kteří měli sklon k dramatičnosti. Vše, co o této osobě Greenwald věděl, směřovalo k jedinému: že byl ostrříle-ným veteránem zpravodajské komunity. „Myslel jsem si, že to bude jeden z těch postarších byrokratů,“ řekl Greenwald. Představoval si ho jako muže kolem šedesátky se začínající pleší, brýlemi a s klubovou kravatou kolem krku, oblečeného v modrém saku s lesklými zlatými knoflíky a obutého v elegantních černých botách. Snad to byl místní vrchní velitel CIA umístěný v Hongkongu; americké velvyslanectví bylo od hotelu Mira nedaleko.

Tato teorie, ukazující se záhy jako chybná, byla založena na dvou vodítkách: velmi privilegovaný přístup k přísně tajným dokumentům, který zdroj zřejmě hojně využíval, a míra sofistikovanosti jeho poli-tické analýzy. Zdroj poslal osobní prohlášení již s první várkou odha-lených informací. Vysvětloval v něm svůj motiv – odhalit míru toho, čemu říkal „nic netušící“ sledovaný stát. Zdroj ve svém prohlášení tvr-dil, že technologie sledující lidi jsou daleko za hranicí zákona. Rele-vantní kontrola se stala nemožnou.

Zdroj zároveň prohlašoval, že šíře plánů, které chtěla NSA uskuteč-nit, byla mimořádná. Během posledních deseti let se enormně zinten-zivnil lov na digitální informace mezi kontinenty. V pozadí se zatím NSA odchýlila od svého původního plánu shromažďování zahranič-ních informací. Teď začala se shromažďováním informací ode všech. A co víc, začala je uchovávat. Tato data pocházela jak ze zahraničí, tak z USA. NSA se tajně podílela na ničem menším než na masovém sle-dování. Tak to alespoň tvrdil zdroj.

Dvojice žurnalistů dorazila k aligátorovi včas. Posadili se a čekali. Greenwaldovi blesklo hlavou, zda hraje aligátor nějakou význačnou

roli v čínské kultuře, odpovědi si ale nebyl jistý. Nic se nestalo. Zdroj se neukázal. Zvláštní.

Bylo domluvené, že pokud by prvotní plán selhal, vrátí se později toho dne na stejné místo, na roh pompézního mezinárodního nákupního střediska a jedné z restaurací řetězce Mira. Greenwald a Poitrasová přišli a znovu čekali.

A potom ho uviděli – bledého, nervózního mladíka s hubenými, pavoučími končetinami. Greenwald byl šokován jeho nízkým věkem – mohl být sotva dost starý na to, aby se začal holit. Mladý muž měl na sobě bílé tričko a džíny. V pravé ruce nesl Rubikovu kostku. Stala se snad někde chyba? „Vypadal, že mu nemůže být víc než 23 let. Byl jsem úplně zmatený, nedávalo mi to smysl,“ říká Greenwald.

Mladík, pokud byl skutečně on tím zdrojem, poslal zakódované instrukce, jak se prvotní ověření bude odehrávat:

GREENWALD: Kdy otvírá restaurace?

ZDROJ: V poledne. Ale nechoďte tam, jídlo nestojí za nic...

Byla to lehce komická konverzace. Greenwald nervózně odříkal svou část dialogu, přičemž jen stěží dokázal udržet vážnou tvář. Snowden pak jen řekl: „Pojďte za mnou.“ Všichni tři došli v tichosti k výtahu. Nikde nikdo nebyl – alespoň nikdo, koho by zahlédli. Výtah je vyvezl do prvního patra a mladík pak dvojici žurnalistů zavedl do pokoje 1014. Pomocí karty otevřel dveře a všichni vešli dovnitř.

Do této chvíle byla celá akce přinejmenším zvláštní. Teď to vypadalo, že směřuje k naprostému fiasku. Tento vyzábělý studentík musel být přece příliš nezkušený, než aby mohl mít přístup k tak citlivým informacím? Greenwald se domníval, že v nejlepším případě je tento mladý muž synem či osobním asistentem jejich zdroje. Pokud ne, pak tato schůzka byla jen ztrátou času a žert, za který by se nemusel stydět ani Jules Verne.

Poitrasová byla během uplynulých čtyř měsíců také tajně v kontaktu se zdrojem a měla pocit, že ho zná – nebo alespoň jeho online verzi. Také ona měla problém jeho věk vstřebat. „Podlomily se mi kolena, když jsem viděla, jak je mladý. Trvalo mi 24 hodin, než jsem byla schopná to přijmout.“

Během následujících několika hodin jim Snowden vylíčil svůj příběh. Vysvětlil oběma novinářům, že je devětadvacetiletý systémový administrátor pracující pro NSA. Agentura ho umístila na místní operační centrum v Kunii na ostrově Havaj v Tichém Oceánu. Před dvěma týdny dal výpověď, opustil svou přítelkyni a tajně nastoupil na palubu letadla směřujícího do Hongkongu. Vzal si s sebou čtyři notebooky.

Tyto notebooky byly složitě zašifrovány, a právě z nich měl Snowden přístup k souborům uloženým na vnitřních serverech NSA a GCHQ. Byly to desetitisíce dokumentů. Většina z nich byla označena „přísně tajné“, některé „přísně tajné, proužek 1“ – britská vyšší úroveň super tajných dokumentů, nebo dokonce „proužek 2“, což bylo téměř nejvyšší možné utajení. Nikdo na světě – kromě přísně omezeného okruhu vrchních bezpečnostních činitelů – nikdy tento druh dokumentů neviděl. Snowden žurnalistům dával najevo, že má možnost spustit největší únik informací v historii lidstva.

Greenwald si povšiml nepořádku, který se v pokoji nashromáždil během mnoha dnů – tácky, prázdné misky od nudlů, špinavé přebory. Snowden novinářům řekl, že se ven z pokoje odvážil pouze třikrát od doby, kdy se před dvěma týdny pod vlastním jménem ubytoval v hotelu Mira. Seděl klidně na posteli, zatímco na něj Greenwald chrlil záplavu otázek: kde pracoval, kdo byl jeho šéf a hlavně: proč? Byla tu ve hře Greenwaldova důvěryhodnost a zároveň také důvěryhodnost jeho kolegů v *Guardianu*. Na druhou stranu, pokud Snowden mluvil pravdu, pak mohl každou chvíli do pokoje vrazit SWAT tým ze CIA, zabavit jeho notebooky a odvléct ho pryč.

Oba novináři začali tušit, že Snowden skutečně nelže. Informace, ke kterým měl přístup, byly zřejmě opravdu pravé. Zároveň měl pádné důvody pro to stát se informátorem. Výhodou jeho práce jako systémového administrátora bylo, jak jim přesvědčivě, chladně a se zřejmou samozřejmostí vysvětlil, že měl vzácný přehled o mimořádné sledovací kapacitě, které je NSA schopná, a díky tomu viděl, kam až tato agentura může zajít.

Snowden tvrdil, že je NSA schopná odposlouchávat „kohokoliv“, od prezidenta níže. Teoreticky měla tato sledovací agentura sbírat pouze signálové informace od zahraničních terčů, známé také jako SIGINT. V reálu to ovšem bylo NSA pro smích, jelikož už sbírala metadata milionů Američanů. Záznamy telefonátů, hlavičky a předměty v e-mailech, to vše zabráno bez toho, aniž by o tom lidé věděli či s tím souhlasili. Z těchto informací se dal poskládat elektronický příběh lidského života – kdo jsou jeho přátelé, milenci, jaké jsou jeho radosti i strasti.

Spolu s GCHQ napojila NSA tajně zachytávací zařízení na podmořské kabely, které propojují svět. Díky tomu byla Amerika i Británie schopná zachytit většinu světové komunikace. Tajné soudy tlačily telekomunikační společnosti k tomu, aby jim předaly data svých uživatelů. A co víc, podle Snowdena s NSA spolupracovala valná většina společností v Silicon Valley – Google, Microsoft, Facebook, dokonce i Apple Steva Jobse. NSA tvrdila, že má „přímý přístup“ k serverům těchto technologických gigantů.

Zatímco si zpravodajská komunita užívala bezprecedentní možnost sledování občanů, pravdu o svých aktivitách velmi pečlivě střežila. Pokud James Clapper, ředitel národního zpravodajství, vědomě lhal Kongresu USA ohledně aktivit provozovaných NSA, dopustil se těžkého zločinu. Porušování americké Ústavy a zneužívání práva na soukromí bylo do očí bijící. NSA dokonce vložila zadní vrátka do online

šifrovacího systému, který se používá pro bezpečné platby, čímž oslabil systém pro všechny.

Tak jak Snowden žurnalistům svůj příběh popisoval, byla NSA jako vystřižená z nějakého dystopického románu Aldouse Huxleyho nebo George Orwella. Jenže NSA chtěla zřejmě zajít ještě dál: shromáždit veškeré informace od všech lidí na planetě a navždy je uchovat. Byl by to bod zvratu. Znamenalo by to konec soukromí. Špehovací agentury napadly internet – kdysi platformu, která sloužila pro vyjadřování individuality a sebe prezentace. Snowden v tomto kontextu použil slovo „panoptikon“. Značí výraz poprvé použitý britským filozofem a kodifikátorem Jeremym Benthamem z 18. století. Jde o důvtipný typ kruhového vězení, ve kterém měli dozorcí možnost neustále sledovat vězně bez jejich vědomí.

A právě z tohoto důvodu se Snowden rozhodl zveřejnit své nálezy a zahodit tak svůj život i kariéru. Řekl Greenwaldovi, že nechce žít ve světě, „kde vše, co řeknu, vše, co udělám, všichni, se kterými mluvím, každý projev lásky či přátelství je nahráván“.

V následujících týdnech Snowdenova tvrzení vyvolala vlnu vášnivých debat, které rozohnily Bílý dům i Downing Street. Zároveň způsobily mezinárodní chaos, díky němuž Snowden zmizel z Hongkongu, pokusil se získat azyl v Latinské Americe, a nakonec byl nucen zůstat v Moskvě Vladimira Putina.

Amerika a Evropa (i když mateřská země Jamese Bonda se zprvu neúčastnila) se pustily do horlivých debat ohledně správné rovnováhy mezi bezpečím a občanskými svobodami, mezi svobodou projevu a soukromím. Přes silnou polarizaci politiky v USA se pravicoví libertariáni a levicoví demokraté spojili v podpoře Snowdena. Dokonce i prezident Obama naznal, že je nutně potřeba vést diskusi na toto téma a reformovat stávající normy. Ani to ale nezastavilo americké úřady – Snowdenovi byl zrušen pas, byl nařknut ze špionáže a vláda požadovala jeho navrácení zpět do USA.

Novináři, kteří se snažili vydat Snowdenův příběh, zároveň čelili silným právním, logistickým i redaktorským problémům. Tato kauza postavila dobře známé noviny s globální internetovou stránkou a několika mediálními spojenci proti nejmnějším lidem planety. Celé to vyvrcholilo zničením pevných disků *Guardianu* v podzemním sklepení, za přítomnosti dvou britských výzkumných pracovníků z GCHQ. Ničení počítačů se stalo jednou z mimořádně bizarních epizod v historii západní žurnalistiky v boji proti státu.

Při odstartování toho všeho, v pokoji jednoho z hotelů v Hongkongu, byl Snowden pozoruhodně klidný. Podle Greenwalda byl tento muž intelektuálně, emocionálně i psychicky přesvědčen o správnosti svého rozhodnutí. Snowden si uvědomoval, že poté, co se tyto informace vypustí do světa, bude nepopíratelně uvězněn. Ale v tomto krátkém okamžiku z něj vyzařoval naprostý klid a vyrovnanost. Dosáhl neochvějného vnitřního přesvědčení, díky kterému ho nemohlo nic zlomit.

PravyLUZR

Město Ellicott, poblíž Baltimoru

Prosinec 2001

„Nakonec není nic posvátné, kromě bezúhonnosti lidské
mysli.“

RALPH WALDO EMERSON

„Sebedůvěra“, *Eseje: První řada*

V prosinci 2001 měl někdo pod přezdívkou „PravyLUZR“ otázku. PravyLUZR byl 18letý Američan, zanícený hráč videoher s působivými znalostmi z oblasti IT a vynikající chladnou inteligencí. Jeho pravá identita byla neznámá. Na druhou stranu ale všichni, kteří přidávali příspěvky na oblíbenou webovou stránku Ars Technica, tak činili v anonymitě. Většina z nich byli mladí muži vášnivě oddaní internetu.

PravyLUZR chtěl radu ohledně toho, jak si založit vlastní webový server. Byla sobota ráno, jen něco málo po jedenácté. Jeho příspěvek zněl: „Je to moje poprvé. Budte na mě hodní. Můj problém je: chci si sám hostovat svůj vlastní server. Co pro to musím udělat?“

Netrvalo dlouho a uživatelé Arsu se předháněli v tom, kdo přijde s lepším návrhem. Hostovat si vlastní webový server není nic složitého, bylo ale zapotřebí mít k dispozici minimálně počítač s procesorem Pentium 200, velkou paměť a slušnou šířku pásma.

Odpovědi, které dostal, se uživateli PravyLUZR líbily. Odpověděl: „Ach, ten poklad v podobě počítačové geniality, který se skrývá v mozcích uživatelů Ars.“ Ve dvě hodiny ráno byl ještě stále online (i když

značně unavený: „Živ. Je čas jít do postele, musím zítra brzo vstávat, abych mohl nasávat další počítačové vědomosti,“ napsal).

PravyLUZR by mohl docela jednoduše být na Arsu nováčkem. Ale jeho odpovědi svědčily o opaku – byly plynulé a sebejisté. „Pokud vám připadám jako útočný, domýšlivý osmnáctiletý chytrolín bez špetky respektu, pak máte zřejmě pravdu,“ napsal. Byl skeptický vůči svým učitelům a napsal: „Na výšce opravdu nenajdete moc chytré profesory.“

PravyLUZR se stal produktivním uživatelem Ars komunity. Během následujících osmi let přidal téměř 800 komentářů. Zároveň byl velmi aktivní v dalších fórech, zejména v #arsifical. Kdo byl tento člověk? Vypadalo to, že velmi často střídá zaměstnání, sám sebe popisoval různě: „nezaměstnaný“, „padlý voják“, „systémový editor“, a jako někdo, kdo má bezpečnostní přístup k americkému ministerstvu zahraničí.

Bylo v něm snad něco z Waltera Mittyho? Bydlel na východním pobřeží Ameriky ve státě Maryland, poblíž Washingtonu DC, ale již ve svých pětadvaceti letech se stal mezinárodním mužem záhad. Objevil se několikrát v Evropě – v Ženevě, Londýně, Irsku (které označil za pěkné místo, až na ten „socialistický problém“), Itálii a Bosně a také cestoval po Indii.

PravyLUZR o tom, co ve skutečnosti dělal, zarytě mlčel. Zanechával ovšem stopy. I přesto, že neměl žádný diplom, věděl o počítačích neskutečně mnoho a vypadalo to, že většinu svého života tráví na internetu. Byl tedy zřejmě samoukem. Jeho názory byly silně republikánské a neskonale věřil v osobní svobodu, například když se postavil na stranu Australanů, kteří začali pěstovat marihuanu.

Někdy uměl být vyloženě protivný. Jednomu členovi z Ars komunity napsal, že je „kokot“; uživatele, kteří nesouhlasili s jeho názorem „utop se, nebo plavej“ v tématu sociálního zabezpečení, označil za „zasrané retardy“. I na tehdejší volné normy fór, které probíhaly

téměř na principu baru, kde si každý mohl podat stoličku a připojit se k diskusi, byl PravyLUZR až příliš dogmatickým typem uživatele.

Ostatní uživatelé se nikdy nedozvěděli skutečné jméno, pod kterým v reálném životě vystupoval PravyLUZR. Na druhou stranu ale měli možnost zahlédnout, jak vypadá. V dubnu 2006, několik měsíců před svými 23. narozeninami, zveřejnil PravyLUZR své fotky pořízené v amatérském fotostudiu. Je na nich vidět pohledný mladý muž, který se rozladěně dívá do foťáku. Má velmi bledou pleť a černé kruhy pod očima, což mu dodává upířské vzezření. Na jedné z fotek má na ruce kožený náramek.

„Sladký,“ okomentoval to jeden z uživatelů. „Nejsi fanouškem náramků, co?“ zeptal se PravyLUZR uživatele, který napsal, že vypadá jako gay. PravyLUZR trval na tom, že je heterosexuál, a později mimoděk dodal: „Moje holka je fotografa.“

Příspěvky, které PravyLUZR zveřejňoval, zahrnovaly mnoho různých témat: počítačové hry, holky, sex, Japonsko, burza, jeho nepovedená historie v americké armádě, jeho názory na multirasovou Británii, radosti z vlastnictví zbraně. („Mám Walther P22. Je to moje jediná zbraň, ale miluju ji k zbláznění,“ napsal v roce 2006.) Svým způsobem tyto zápisky tvoří *bildungsroman*, román o zážitcích z mládí, napsaný někým z první generace vyrůstající na internetu.

V roce 2009 se stalo něco zásadního: příspěvky začaly mizet. Prvotní nadšení vyprchalo; posledních několik příspěvků je temných a skličujících a začne se do nich vkrádat zahořklost. V únoru 2010 PravyLUZR zveřejnil jeden ze svých posledních příspěvků, ve kterém se svěřil s něčím, co ho trápí: s všudypřítomným vládním sledováním. Píše:

Vypadá to, že se společnost nekriticky podřídila lidem, kteří jí nahánějí strach.

Přemýšlím, jak dobře by se prodávaly obálky, které by zprůsvitněly pod kouzelnou federální svíčkou v letech 1750? 1800? 1850? 1900? 1950? Dostali jsme se do bodu, ve kterém jsme teď, kvůli tomu, že už se tak dlouho pohybujeme na šikmé ploše, kterou jsme ale mohli vždy zastavit? Nebo to byla spíše pozvolná změna, která proklouzla do naší společnosti na základě rozšířeného tajnůstkářství ze stran vládních orgánů?

PravyLUZR zveřejnil svůj poslední příspěvek 21. května 2012. Po tomto datu mizí v hlubinách kyberprostoru. Ovšem o rok později, jak už dnes víme, se PravyLUZR neboli Edward Snowden vypravil do Hongkongu.

Edward Joseph Snowden se narodil 21. června 1983. Přátelé mu říkali „Ed“. Jeho otec Lonnie Snowden a matka Elizabeth, známá jako Wendy, se poznali na střední škole a vzali se, když jim bylo osmnáct. Lon byl členem americké pobřežní stráže; Edward Snowden strávil své dětství v Elizabeth City v Severní Karolíně, nacházející se na pobřeží Atlantského oceánu. Zde měla pobřežní stráž svou největší leteckou a námořní základnu. Má také starší sestru jménem Jessica. Jako ostatní členové americké armády, také Lon Snowden má silné patriotické smýšlení. Je konzervativec a libertarián.

Zároveň je ale také vzdělaným mužem. Snowdenův otec je skvělý řečník, který je velmi sečtělý a rád cituje z děl básníka Ralpha Waldo Emersona, muže, který se zastával člověka jako bytosti, která by se měla držet svých vlastních zásad v boji proti zkorumpované diktatuře státu. Při nástupu k pobřežní hlídce složil Lon Snowden přísahu, ve které sliboval dodržovat americkou Ústavu a Listinu práv. Pro něho tato přísaha nebyla jen prázdnými frázemi, naopak značila závaznou úmluvu mezi státem a americkými občany.

Když byl Snowden malý chlapec s hustými, světlými vlasy a úsměvem od ucha k uchu, přestěhovala se jeho rodina do Marylandu poblíž Washingtonu DC. Snowden chodil do základní školy v Croftonu, v okrese Anne Arundel. Městečko bylo plné pěkných vilek, ale jeho škola půvabem zrovna neoplývala – vypadala jako cihlový bunkr bez oken. (Měla alespoň zahradu s keři, motýly a rozložitým platanem vedle parkoviště.) Snowden poté nastoupil na střední školu Arundel High, kde ovšem vydržel pouhý rok a půl.

Jeho otec vzpomínal na to, že Snowdenovo studium šlo prudce z kopce poté, co onemocněl (zřejmě mononukleózou). Do školy nechodil zhruba „čtyři nebo pět měsíců“. Jeden z dalších faktorů, které zasáhly jeho vzdělání, byl rozchod rodičů. V té době bylo jejich nešťastné manželství v rozkladu a Snowden tak nedokončil ani střední školu. V roce 1999, kdy bylo Snowdenovi 16 let, se zapsal na vysokou školu Anne Arundel Community College. Škola silně podporovala sporty jako baseball a americký fotbal a po celém kampusu znělo jejich sportovní moto „Nikdo se neschová před naší divošskou pýchou“.

Snowden si zapsal počítačové kurzy a později získal GED titul (General Educational Development), ekvivalent středoškolského diplomu. Navzdory tomu ho ale stud z toho, že nedokončil střední školu, často provázel a byl zdrojem jeho agresivní obrany. V únoru 2001 požádala Snowdenova matka o rozvod a o tři měsíce později se jeho rodiče rozvedli.

Po rozvodu rodičů žil Snowden u svého spolubydlícího a poté se svou matkou v Ellicott City, západně od Baltimoru. Domov jeho matky se nachází v samostatném shromáždění domů s názvem Woodland Village, které má svůj vlastní bazén a tenisový kurt. Její šedivý, dvoupatrový dům stojí vedle travnatého svahu. Je tu také dětské hřiště, v předzahradkách kvetou pelargónie a fuchsie a chodí tu postarší dámy s elegantními psy. Je to příjemné místo. Sousedé si vzpomínají,

že několikrát Snowdena zahlédli skrz otevřené okno, když byl zabrán do práce na svém počítači.

Městečko, ve kterém žili, bylo pojmenováno po Andrewu Ellicottovi, kvakerovi, který emigroval z Anglie v roce 1730. Ke konci 18. století se z Ellicott City stalo prosperující místo s mlýny na východním břehu řeky a s robustními domy z místní tmavé žuly. Bylo tu dokonce i britské dělostřelectvo. Přístavní město Baltimore se nachází nedaleko. Ve 21. století jsou již mlýny dávno pryč, nebo se z nich staly historické památky a v některých případech je strhla voda. Hlavním zaměstnavatelem v Marylandu se stala federální vláda, jelikož Washington D.C. je nedaleko odtud.

Snowden vyrůstal ve stínu jedné zvlášť velké vládní agentury. Z domu to k ní trvalo jen 15 minut. Nachází se mezi Washingtonem a Baltimorem a přístup do ní je přísně zakázán. Bylo jasné, že má svá tajemství. Napůl schovaná mezi stromy zde vystupuje gigantická, zeleně zbarvená krychlovitá budova, jejíž střecha je posetá zvláštními anténami. U budovy se nachází obrovské parkoviště, rozlehlá elektrárna a bílá kupole radaru, která svým tvarem připomíná golfový míček. Vevnitř se nacházejí satelity. Objekt je oplocen dráty s elektrickým napětím a celé místo působí silně střeženým dojmem. Na ceduli při vstupu na parkoviště Baltimore-Washington je napsáno: „NSA vpravo. Omezený přístup.“

Tato tajemná metropole je centrálním velitelstvím Národní bezpečnostní agentury (NSA), americké organizace sledující zahraniční komunikaci již od roku 1952. Jako teenager Snowden věděl o NSA úplně všechno. Jeho škola byla prakticky hned vedle a mnoho z matčiných přátel tam pracovalo. Každé ráno nasedli do auta a odjeli za prací zelenou marylandskou krajinou, jen aby se každý večer vrátili domů z tohoto komplexu ve Fort Meade o rozloze 4 km². Palác záhad, nebo

také město SIGNIT, zaměstnává 40 000 lidí. Je to největší zaměstnavatel matematiků v celých USA.

Snowden ale měl jen velmi malou šanci, že by se někdy mohl stát členem tajemného vládního světa. Ve svých dvaceti letech se zajímal převážně o počítače v širším měřítku. Internet pro něj představoval „nejdůležitější vynález v historii lidstva“. Psal si online s lidmi, kteří měli „všelijaké názory, na které by jinak sám nikdy nenarazil“. Celé dny strávil surfováním po internetu a hraním Tekkenu, japonské hry s různými rolemi. Nebyl to jen šprt: pravidelně cvičil, trénoval kung-fu a podle jednoho příspěvku na serveru Ars „chodil s asijskýma hol-kama“.

Brzy mu ale došlo, že z těchto zálib kariéru vybuduje jen těžko. Proto v roce 2003 zveřejnil příspěvek: „Jsem MCSE [Microsoft Certified Solutions Expert]* bez titulu nebo povolení, žijící v Marylandu. Čtete jako nezaměstnaný.“

V té době se Snowdenův otec odstěhoval do Pensylvánie, kde se měl znovu oženit.

Když v roce 2003 USA napadly Irák, začal Snowden vážně uvažovat o kariéře u armády. Stejně jako jeho otec, který pracoval třicet let u americké pobřežní stráže, chtěl Snowden pomáhat své zemi. „Chtěl jsem jít bojovat do Iráku, protože jsem cítil povinnost jako lidská bytost osvobodit lidi od útlu.“ Jeho motivy znějí idealisticky a korespondují s plány tehdejšího prezidenta George W. Bushe na svrhnutí Saddáma Husajna.

Snowden se chtěl stát členem amerických speciálních jednotek. Armáda Snowdenovi poskytovala, alespoň na oko, atraktivní nabídku, díky níž se rekruti bez předchozích zkušeností mohli stát elitními vojáky. V květnu 2004 se Snowden konečně odhodlal a zapsal

* *Pozn. překl.:* technická certifikace od Microsoftu pro IT administrátory.

se k armádě. Nahlásil se do Fort Benning v Georgii, kde se nachází velká základna americké armády. Výcvik zahrnoval osm až deset týdnů intenzivního cvičení a poté náročný kurz pěšího pluku. Na konci toho všeho došlo k vyhodnocení, zda je člověk vhodným kandidátem pro speciální jednotky.

Snowdenův krátký pobyt u armády byl katastrofický. I když měl Snowden dobrou fyzickou, neměl vlohy k tomu stát se vojákem. Navíc byl krátkozraký s -6,50/-6,25 dioptriemi. („Vidím zhruba na 10 cm od mého nosu a můj oční lékař se mi kvůli tomu vždycky smál,“ svěřil se v jednom ze svých příspěvků.) Měl také neobvykle úzká chodila. „Zaměstnancům ve Ft. Benning zabralo 45 minut, než pro mě dokázali najít vhodný pár bot,“ napsal na Ars – epizoda, díky níž si vysloužil nepříjemné napomenutí od svého výcvikového důstojníka.

Jen málo z jeho armádních kolegů sdílelo jeho vznešené cíle a snahu zbavit obyčejné občany okovů násilí a útlu. Místo toho chtěla většina z jeho nadřízených pouze zabíjet lidi, nejlépe muslimy. „Vypadalo to, že většina lidí, kteří nás připravovali na výcvik, byla nadšená z myšlenky zabíjení Arabů a nestáli o to někomu pomáhat,“ říká Snowden.

Nakonec si Snowden během kurzu pěšího pluku zlomil obě nohy. Po měsíci byl propuštěn z armády.

Snowden se vrátil zpět do Marylandu a našel si práci jako „bezpečnostní specialista“ v univerzitním centru pro pokročilé studium jazyků. Psal se rok 2005. (V této době pracoval jako člen ochranky, ale později se přesunul zpět k IT.) Snowden pracoval na skrytém pracovišti NSA na univerzitním kampusu, a právě možná díky krátké kariéře v armádě se mu podařilo prolomit do světa americké zpravodajské služby, i když zatím pouze jako řadový pěšák. Centrum úzce spolupracovalo s americkou zpravodajskou komunitou, pro kterou vedlo jazykové kurzy pro pokročilé.

Ačkoli Snowden neměl žádný diplom, podařilo se mu v polovině roku 2006 získat práci v IT sektoru u CIA. Brzy se naučil, že jeho mimořádné znalosti IT mu dokážou otevřít zajímavé dveře do různých vládních organizací. „Tak zaprvé, není pravda, že člověk potřebuje diplom, alespoň ne v Americe. Pokud „opravdu“ máte 10 let kvalitních a prokazatelných zkušeností z IT sektoru..., pak skutečně MUŽETE získat velmi dobře placenou práci v IT,“ napsal v roce 2006. „Nemám žádný titul, dokonce nemám ani ukončenou střední školu, a i přesto si vydělávám mnohem víc než vy, i když mám teprve 6 let praxe. Je těžké prorazit, ale když už se vám jednou podaří získat „skutečnou“ pozici, pak jste za vodou.“

Snowden si uvědomil, že pracovat pro americkou vládu mu přináší řadu zajímavých možností jako cestování do zahraničí či velmi štědré benefity. Nemusíte být zrovna James Bond – stačí se přihlásit na „standardní pozici IT specialisty“. Ministerstvo zahraničí Snowden popisuje jako „místo, kde by měl chtít být každý“.

Jedna z výhod této práce byl přístup k tajným informacím. „Práce v IT pro ministerstvo zahraničí vám zaručí, že se dostanete k přísně tajným dokumentům.“ Zároveň také nabízel různé kariérní tipy, jelikož tvrdil, že stát v té době „neměl dostatek zaměstnanců“. Pokračuje tvrzením: „O pozice v Evropě je velký zájem, ale místo dostanete mnohem jednodušeji, pokud projevíte zájem o nějakou díru na Blízkém východě. Jakmile vás jednou přijmou, zkousnete destinaci, která za nic nestojí, a měli byste být schopní vybrat si z velmi zajímavých pozic.“ Později ještě dodává: „Díky bohu za války.“

Snowdenovi častá změna zaměstnání vyhovovala. V roce 2007 ho CIA poslala do Ženevy ve Švýcarsku na jeho první zahraniční cestu. Bylo mu 24 let. Jeho nová práce spočívala v udržování počítačového zabezpečení sítě CIA. Zároveň se měl starat o zabezpečení počítačů amerických diplomatů, kteří se také nacházeli v Ženevě (i když mnoho

z nich mělo obrovskou moc, většina měla jen základní znalosti internetu). Snowden se stal správcem telekomunikačního informačního systému. V popisu jeho práce byla také údržba topení a klimatizace.

Švýcarsko mu otevřelo oči. Bylo to poprvé, co žil v zahraničí, a právě Ženeva byla centrem pro špióny z různých zemí – z Ameriky, Ruska i dalších částí světa. Město v sobě ukrývalo řadu obchodních i diplomatických tajemství. Zároveň bylo domovem pro širokou komunitu bankéřů, úředníků z OSN a vysoce postavených manažerů velkých mezinárodních společností; zhruba třetina jeho obyvatel byli cizinci. Bylo to vznešené, usedlé a organizované místo, jelikož většina obyvatel Ženevy byla velmi bohatá. Byly tu ovšem k nalezení i chudinské komunity migrantů. (Snowden byl ohromen, s jakou lehkostí se dokážou chudí Nigrijci naučit všechny jazyky používané ve Švýcarsku.)

Americké velvyslanectví, kde Snowden pracoval, mělo své centrum přímo uprostřed města – v krychlové budově ze skla a betonu vybudované v 70. letech minulého století. Dovnitř se vcházelo železnou bránou a celá budova byla ohraničena vysokou zdí a živým plotem. Ruské velvyslanectví se nacházelo nedaleko odtud. Snowden bydlel v pohodlném, čtyřpokojovém bytě, který patřil americké vládě, na adrese 16 Quai du Seujet, v části města nazývané Saint-Jean Falaises. Z bytu byl krásný výhled na řeku Rhônu. Bylo by opravdu těžké konkurovat životnímu stylu, který si Snowden díky této pozici užíval. O několik bloků dál na východ se nacházelo Ženevské jezero, kde měl své sídlo americký velvyslanec. Nedaleko za městem se už rýsovaly Alpy, které nabízely sportovní vyžití – horolezectví, lyžování či pěší turistiku.

Příspěvky, které Snowden anonymně vkládal na Ars Technica, vykreslovaly mladého muže, který, alespoň ze začátku, stále vnímal svět z čistě americké perspektivy. Měl například smíšené pocity ohledně Švýcarů jako takových. V jednom z fór si stěžoval na příliš vysoké ceny

(„Lidi, vůbec byste nevěřili, jak je to tady všechno drahý.“), nemožnost dát si v restauracích vodu z kohoutku a na nehoráznou cenu hamburgerů – 15 dolarů.

Byly tu i další momenty, které Snowdenovi přivodily kulturní šok, například metrický systém nebo švýcarská hojnost a nadbytek („Ježiši, nemůžu uvěřit, jak jsou ti Švýčarí bohatí. I pitomí zaměstnanci v McDonaldu si tu vydělají víc než já,“ rozčiluje se.). Nakonec se mu ale podařilo přizpůsobit se a poté v příspěvcích píše:

<PravyLUZR> silnice jsou tu široký jenom 90 cm

<PravyLUZR> jezdí tu po nich asi 9 000 aut, jsou na nich dvoje koleje pro tramvaje a vejde se tam i pruh pro autobusy

<PravyLUZR> a pruh pro cyklisty

<PravyLUZR> hádám, že si tu neustále uráží zpětný zrcátka

<PravyLUZR> Bojím se, že do někoho vrazím a budu za to muset platit

<Uživatel3> mají tam velkou imigrantskou komunitu, která za ně dělá všechnu špinavou práci?

<PravyLUZR> Jo. Je tu dost neidentifikovatelných lidí z jižní Asie a východní Evropy, kteří nemluví francouzsky ani anglicky.

<PravyLUZR> ale nechápejte mě špatně – je to tu úžasný

<PravyLUZR> je to jako žít v pohlednici

<PravyLUZR> jen je to tu nechutně drahý a děsivě nóbl

<Uživatel4> PravyLUZR: A kde jsi? .ch?

<PravyLUZR> Jo. V Ženevě ve Švýcarsku.

<Uživatel4> Hustý!

<PravyLUZR> Jo... zatím je to docela super

V Ženevě byl Snowden vystaven široké škále různých názorů, včetně těch radikálních. Zúčastnil se oslav čínského Nového roku spolu s klubem bojových umění, který v té době navštěvoval. Podle deníku *Der Spiegel* se podobných oslav Snowden zúčastnil i ve Washingtonu. Ve svém ženevském bytě si ke stropu připevnil tyč, na které cvičil shyby, aby se udržel ve formě. „Jednou mi dal lekci bojových umění jeden na jednoho. Byla jsem překvapená jeho schopnostmi a pobavená tím, že zřejmě není schopen šetřit ani nováčky,“ napsala jeho kamarádka v Ženevě Mavane Andersonová do *Chattanooga Times Free Press* v Tennessee.

Snowden pracoval v přísně střežené části amerického velvyslanectví a jeho skutečná práce byla jako terénní pracovník pro CIA. Pro veřejné účely byl ovšem americkým diplomatem a během svého pobytu v Ženevě používal jméno Dave M. Churchyard, osobní číslo 2339176. *Der Spiegel* zaznamenal, že mnoho jeho kolegů, mezi nimi také skupina vojáků námořní pěchoty, kteří byli do budovy nasazeni z bezpečnostních důvodů, nemělo ani tušení o pravé podstatě Snowdenovy práce. Jednoho sobotního večera v červenci 2007 šel Snowden na večeri

s patnáctičlennou skupinou zaměstnanců americké ambasády. Bylo mezi nimi také několik vojáků, kteří měli přístup k přísně tajným informacím.

Tito lidé o Snowdenově skutečné práci věděli. „Vím, co děláte,“ řekl mu škádlivě jeden z nich. „Obdivuji vás.“ Ostatní kolegové se toho rychle chytili a Snowden byl tak rázem ve středu pozornosti. Raději tedy navrhl, aby se přesunuli jinam. *Der Spiegel* ocitoval slova jednoho člověka, který se v baru nacházel také, který tvrdil, že pro Snowdena to byla opravdu nepříjemná situace. Tento incident ukázal, jak může být práce v utajení obtížná. Snowden se proto již v budoucnu vyhýbal větším společnostem a chodil ven s přáteli pouze jednotlivě. Jindy zase deník *Spiegel* tvrdil, že byl Snowden pozván na narozeninovou oslavu. Hostitelka vyfotila své hosty a fotku posléze zveřejnila na Facebooku; zděšený Snowden ji požádal, aby fotku odstranila. Poslechla ho.

Snowden bral špionáž velmi vážně a jeho nadřízení si jeho talentu brzy povšimli. Podle Greenwalda byl v dubnu 2008 Snowden součástí týmu amerického velvyslanectví v Ženevě, který se vydal do Rumunska. Úkolem bylo připravit podmínky pro prezidenta George W. Bushe, který se měl zúčastnit summitu NATO v Bukurešti. Vypadá to, že si CIA Snowdena vybrala proto, že měl působivé technické znalosti a vyznal se v kybernetické bezpečnosti. Právě takového člověka potřebovali, jelikož delegace z Bílého domu byla jasným cílem nepřátelského špionování.

Během své cesty po Evropě vyjádřil Bush jasnou podporu vstupu Gruzie a Ukrajiny do NATO, což rozzuřilo Vladimira Putina. (Putin vnímal rozšíření NATO na východ jako nepřijatelný zásah do záležitostí postsovětského bloku. Proto v roce 2008 napadl Gruzii a o šest let později i Ukrajinu.) Tajné služby se postaraly o Bushovo osobní bezpečí, zatímco Snowden a další členové CIA vykonávali terénní průzkum.

V USA Snowden vyrůstal víceméně v osamění, teď ale mohl díky americké vládě žít v Evropě. Jeho pozice u CIA přinášela řadu dalších benefitů jako například to, že nemusel platit za parkovací lístky, jelikož měl diplomatickou imunitu. Snowden využil možnosti podívat se i do dalších koutů Evropy. Podle Ars Technica Snowden navštívil Sarajevo, kde ze svého hotelového pokoje poslouchal svolávání muslimů k modlitbě. Procestoval Bosnu a také Španělsko a na internetu poté sdílel své názory na místní jídlo a ženy. V Itálii závodil na motorkách.

Někdy Snowden uvažoval, zda není Švýcarsko „trochu rasistické“. Zároveň ho ale velmi zaujal švýcarský postoj k právům jednotlivce a také fakt, že zde byla prostituce legální. Snowden pevně věřil v kapitalismus a svobodný trh.

Jeho neotřesitelná víra byla jak praktická, tak dogmatická. Většinu svého pobytu ve Švýcarsku strávil tím, že investoval na burze, občas shortoval akcie a s hrůzným úžasem sledoval celosvětový pád burzy v roce 2008, který Ameriku a Evropu vsál do nezastavitelného víru. Někdy se mu povedlo peníze vydělat; většinou o ně ale přišel.

V online diskusích se často chlubil svými činy. Obhajoval zlatý standard a nepřikládal velkou důležitost vysoké nezaměstnanosti – ve svých příspěvcích na Ars ji viděl jako „nutnou potřebu“ a „opravu kapitalismu“. Když se ho jeden uživatel zeptal, jak „se má stát vypořádat s 12% nezaměstnaností“, Snowden ho odpálkoval slovy: „Téměř všichni si před začátkem 20. století vydělávali sami na sebe. Proč by měla být 12% nezaměstnanost děsivá?“

Člověk, který zosobňoval Snowdenovy pravicové názory, byl Ron Paul, nejznámější zástupce amerického libertarianismu, který nabyl velké popularity především mezi mladými lidmi. Paul strávil 30 let v Kongresu, kde odmítal republikánské zřízení a politický konsenzus. Byl zarytým odpůrcem socialismu, keynesiánství a Americké centrální

banky. Byl proti americkým intervencím v zahraničí a nenáviděl vládní sledování.

Snowden podporoval Paula coby prezidentského kandidáta ve volbách v roce 2008. Také ho zaujal republikánský kandidát John McCain, kterého popisoval jako „vynikajícího vůdce“ a „muže se skutečnými zásadami“. Obamu nepodporoval, ale zároveň proti němu nic nenamítal. V době voleb Snowden řekl, že by byl schopný podporovat Obamu, pokud by se mu nějakým způsobem podařilo spolupracovat s McCainem, což ovšem bylo značně nepravděpodobné. PravyLUZR zveřejnil na Ars příspěvek: „Ze všeho nejvíce potřebujeme idealistu. Myslím, že Hillary Clintonová by byla pro tuto zemi zkázou.“

Jakmile se stal Obama prezidentem, začal mít Snowden vůči němu velké výhrady. Kritizoval snahu Bílého domu zakázat útočné zbraně. Vzorem Snowdenova tehdejšího i pozdějšího smýšlení byla americká Ústava; v tomto případě její druhý dodatek, který opravňoval občany k držení zbraně. Snowden zároveň kritizoval pozitivní diskriminaci a byl proti sociálnímu zabezpečení, jelikož věřil, že by lidé neměli prosit stát o pomoc, a to ani v případě nouze.

Několik uživatelů s jeho názory sympatizovalo, jeden z nich napsal: „Jo! Do prdele se starýma lidma!“

PravyLUZR rozzlobeně odpověděl: „Vy kretění... mojí babičce je osmdesát tři a hádejte co, pořád se dokáže sama uživit jako kadeřnice... možná to pochopíte, až konečně vyrostete a budete muset platit daně.“

Další téma ho popuzovalo ještě víc. V roce 2009 Snowden naváděl proti vládním úředníkům, kteří poskytli tajné informace médiím – což Snowden považoval za nejohavnější možný zločin. V lednu téhož roku zveřejnily *New York Times* článek, který informoval o tajném plánu Izraele napadnout Írán. Dále se v něm psalo, že prezident Bush „nevyslechl“ prosbu Izraele, aby jim USA poskytly speciální letecké pumy pro destrukci bunkrů, díky nimž by tuto riskantní misi mohli uskutečnit.

Místo toho sdělil Bush Izraeli, že autorizoval „novou tajnou operaci“, která měla zničit domnělý iránský program k použití nukleárních zbraní.

Noviny *Times* uvedly, že tato zpráva byla založena na 15 měsících intenzivních rozhovorů se současnými i bývalými vládními funkcionáři, evropskými a izraelskými úředníky, experty a inspektory z mezinárodní agentury pro atomovou energii.

Odpověď, kterou PravyLUZR publikoval na Ars Technica, stojí za ocitování v plném rozsahu:

<PravyLUZR> NO DO PRDELE

http://www.nytimes.com/2009/01/11/washington/11iran.html?_r=1&hp

<PravyLUZR> WTF NYTIMES

<PravyLUZR> To se jako SNAŽÍ vyvolat válku?

Ježíši Kriste

Jsou jako wikileaks*

<Uživatel19> Vždyť nám jenom podávají zprávy, kámo.

<PravyLUZR> Podávají nám sakra tajný věci

<Uživatel19> No a co

<PravyLUZR> věci o neoblíbený zemi, která je obklopená nepřáteli
a která už navíc ve válce je

* Pozn. překl.: WikiLeaks je mezinárodní nezisková organizace, která na své internetové stránce zveřejňuje tajné vládní a korporátní informace.

A o naší interakci s touhle zemí, se kterou plánujeme
narušení suverenity jiný země
Takovýchle věci se přece nedávají do NOVIN

<Uživatel19> Hm

<PravyLUZR> A navíc, kdo do háje jsou ty anonymní zdroje, které
jim to všechno řekly?

<PravyLUZR> Nejradši bych jim ustřelil koule.

<PravyLUZR> „Napjatá výměna názorů donutila Bílý dům k tomu,
aby zintenzivnila sdílení informací s Izraelem a zpravila
izraelské vůdce o nových plánech USA spočívající v nená-
padném sabotování jaderné infrastruktury Íránu. Toto je
jeden ze zásadních tajných plánů, které prezident Bush
předá nově zvolenému prezidentovi Baracku Obamovi.“

<PravyLUZR> HALÓ? JAK TAJNÝ JE TO TEĎ, HM? DĚKUJI

<Uživatel19> Co už

<PravyLUZR> Zajímalo by mě, o kolik stovek milionů dolarů právě
přišli.

<Uživatel19> Přeháníš. Je to v pohodě.

<PravyLUZR> Nepřeháním. Jsou těmahle věcma PROSLULÝ

<Uživatel19> dostanou za to kytku a dort

<PravyLUZR> Tohle jsou ti stejní lidi, kteří prokecli to, že jsme „mohli odposlouchávat Usámův mobil“, a ti, kteří s náma pořád dokolečka vyjebávali skrz napíchnutí se na něčí telefon. Díky bohu, že brzo zkrachují.

<Uživatel19> Myslíš NYTimes?

<PravyLUZR> Jo. Doufám, že brzo zbankrotujou.
O několik minut později rozhovor pokračuje:

<Uživatel19> Je fajn, že nám o takových věcech říkají.

<PravyLUZR> Užívám si to víc, když je to v mezích žurnalistické etiky.

<PravyLUZR> korupce v politice, samozřejmě

<PravyLUZR> skandál, ano

<Uživatel19> je neetické, že nás zpravují o podvodech ve vládě?

<PravyLUZR> OHROŽENÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI? ne

<Uživatel19> Hm

<Uživatel19> státní bezpečnost

<PravyLUZR> Hm, ANOOOOOOOOOOOOO.

<PravyLUZR> Takovýhle věci jsou utajeny z určitýho důvodu

<PravyLUZR> A vážně to není důvod jako „snad se o tom občané nedozví“.

<PravyLUZR> Je to proto, že „tohle nebude fungovat, pokud o tom bude Írán vědět.“

<Uživatel19> Hm

<PravyLUZR> „Nikdo se k tomuto případu nevyjádřil na kameru kvůli velké míře utajenosti bezpečnostních opatření, které byly proti Íránu vytvořeny.“

<PravyLUZR> doslovný. citát.

<PravyLUZR> TAK PROČ SAKRA MLUVÍTE S REPORTÉRY?!

<PravyLUZR> „Obama nyní musí čelit okamžitým a nepříjemným rozhodnutím týkajícím se těchto tajných operací a otázky, zda se Izrael spokojí s něčím menším než útokem na Írán.“

<PravyLUZR> TEĎ UŽ NEJSOU TAJNÉ

<PravyLUZR> To si ze mě musíte dělat prdel. Takže teď nám budou NYTimes diktovat naši zahraniční politiku?

<PravyLUZR> A co Obama?

<PravyLUZR> Obama právě jmenoval zasranýho POLITIKA, aby řídil CIA!

<Uživatel11> ano, opravdu velká změna, když každý ředitel CIA jím byl také

<Uživatel11> jo počkej, ne

<PravyLUZR> Jsem tak strašně naštvaný. Tohle je úplně neskutečný.

Onen „zasraný politik“ byl Leon Panetta, který byl do funkce jmenován Obamou v roce 2009 i přes očividný nedostatek zkušeností ze zpravodajského sektoru. Toto jmenování mělo být milníkem, který by odděloval zpravodajské skandály za vlády Bushe, jako například šetření tajných vězení CIA a nelegální odposlechy, od vlády současného prezidenta.

Snowden očividně věděl o WikiLeaks, transparentní webové stránce, jejíž příběh se později protnul s tím jeho. Tento projekt se ale Snowdenovi nelíbil. V té době byla Snowdenova antipatie vůči *New York Times* založena na jeho názoru, že „jsou horší než WikiLeaks“. Později ovšem deník nařkl z toho, že nepublikuje své nálezy dostatečně rychle a že pouze nečinně sedí na hromadě důkazů, které prokazují nezákonnou činnost Bílého domu. Tyto dva pohledy si ovšem značně protirečí.

Je očividné, že Snowdenův odpor vůči úniku informací je pozoruhodně v rozporu s jeho pozdější aktivitou. Je tu ale určitý rozdíl mezi tím, co udělal deník *Times*, totiž že zveřejnil detaily citlivých tajných operací, a co v roce 2013 udělal Snowden. Snowden toto později zdůvodňuje: „Většina tajemství, které CIA má, jsou o lidech, ne o strojích či systémech; tímto odhalením jsem nechtěl nikoho ohrozit.“

Ve skutečnosti Snowden přisuzuje začátek svého vystřízlivění na dobu, kdy pobýval ve Švýcarsku, a na téměř tři roky, které strávil s úředníky ze CIA. Jeho kamarádka Mavane Andersonová, v té době pracující jako právní stážistka pro OSN na americkém velvyslanectví v Ženevě, popsala Snowdena jako tichého, přemýšlivého a introspektivního člověka, který vždy pečlivě zvažoval následky svých činů. Na konci svého pobytu v Ženevě podle ní Snowden prožíval „krizi svědomí“.

Snowden později mluvil o zlomovém okamžiku. Svěřil se Greenwaldovi, že se agenti ze CIA pokusili naverbovat švýcarského bankéře, aby dostali přístup k tajným finančním informacím. Snowden tvrdil, že se jim to podařilo díky tomu, že bankéře opili a poté ho povzbuzovali, aby odjel autem domů, s čímž hloupě souhlasil. Pak zavolali polici, která bankéře zastavila a zatkla. Tajní agenti nabídli svou pomoc, využili incidentu k tomu, aby se s bankéřem sprátelili a poté ho úspěšně najali pro své účely.

„V Ženevě se mi dostalo tvrdého probuzení. Viděl jsem, jak vláda mé země skutečně funguje a jaký má dopad ve světě. Uvědomil jsem si, že jsem součástí něčeho, co šíří více zla než dobra,“ řekl.

V důsledku toho se ve Snowdenově hlavě začala pomalu tvořit myšlenka na to, že vyrazí tajemství americké vlády. V té době zřejmě ještě ani neviděl ty nejvíce sporné dokumenty, které později odhalil veřejnosti. Snowden tvrdí, že byl připraven dát prezidentu Obamovi šanci a čekal, zda se mu podaří zvrátit nejohavnější případy zneužívání občanských svobod z Bushovy éry. Šlo zejména o Guantánamo – základnu americké armády, na které shromažďovala vojáky zajaté na bojištích, přičemž někteří z nich ani neměli žádný vztah k extremismu či al-Káidě, ale i tak zde roky strádali bez jakéhokoliv soudního procesu.

Snowden chtěl, aby lidé z Bushova týmu, kteří se na projektu Guantánamo podíleli, nesli za své činy odpovědnost: „Sliby Obamy, které

vyjádřil ve své kampani, a jeho následné zvolení mě naplnily nadějí, že on bude ten, který nás povede k napravení problémů, které adresoval při své honbě za hlasy voličů. Mnoho Američanů smýšlí stejně jako já. Bohužel, krátce poté, co převzal moc, uzavřel dveře ke zkoumání systematického porušování zákonů, hluboce zakořeněných a rozsáhlých programů ke zneužívání lidí a zároveň odmítl vynaložit politický kapitál k tomu, aby ukončil porušování lidských práv, které se stále v Guantánamu děje, kde jsou uvězněni muži, aniž by byli z čehokoliv obviněni.“

Co věděli Snowdenovi nadřízení o jeho rozčarování? V roce 2009 se Snowden pohádal s jedním ze svých ženevských kolegů. Tento incident posléze popsal Jamesi Risenovi z *New York Times*. Podle Riseny se Snowden snažil o povýšení, ale zapletl se do „drobné e-mailové roztržky“ se svým nadřízeným, kterého kritizoval za jeho rozhodnutí. O několik měsíců později vyplňoval Snowden své roční sebehodnocení u CIA, když si všiml několika chyb ve webové personální aplikaci, na které upozornil svého nadřízeného. Jeho šéf mu řekl, ať to nechá plavat, ale nakonec dovolil Snowdenovi, aby otestoval citlivost systému k nabourání.

Snowden „nezáludným způsobem“ přidal kód a text, aby potvrdil své podezření. Jeho přímý nadřízený Snowdenovy kroky schválil. Později ale jeden z vyšších manažerů, se kterým se Snowden rozhádal, zjistil, co udělal, a byl nepřítelny vzteky. Tento manažer zařadil do Snowdenovy složky zprávu s negativním hodnocením.

Tato relativně triviální epizoda byla v jednom ohledu důležitá: ukázala Snowdenovi, jak marné je podávat stížnosti uvnitř agentury. V této době mohl zjistit, že stěžovat si nadřízeným má za následek pouze trest. Teď ale byl čas vyzkoušet opět něco nového.

V únoru 2009 podal Snowden výpověď a odešel ze CIA. Ať už jeho personální složka obsahovala cokoli, nedostala se k jeho novému

zaměstnavateli – NSA. Snowden se stal smluvním partnerem pro NSA v americké vojenské základně v Japonsku.

Po 11. září se poptávka po smluvních partnerech enormně zvýšila, jelikož Amerika začala využívat subdodavatelských vztahů v otázce zpravodajství. Vrchní představitelé, jako například bývalý ředitel NSA Michael Hayden, se jednoduše pohybovali mezi vládou a korporacemi. Toto znamenalo otevřené dveře, za kterými čekalo bohatství. Snowdena v té době platila počítačová společnost Dell. V tomto bodě jeho kariéry už mezera ve Snowdenově vzdělání nikoho nezajímala. Měl oprávněný přístup k přísně tajným informacím a výjimečné počítačové dovednosti. Cokoliv vadilo jeho bývalým kolegům ze CIA, bylo již dávno ztraceno v systému.

Snowden byl Japonskem posedlý již od svých raných pubertálních let. Rok a půl se učil japonsky a ve své první konverzaci na Ars použil frázi „*Arigatou gozaimasu!*“. Zároveň někdy používal japonskou výslovnost svého jména a dal si přezdívku „E-do-waa-do“. V roce 2001 napsal: „Vždycky jsem snil o tom, že se mi podaří v Japonsku prorazit. Líbila by se mi tam nějaká pohodlná práce pro vládu.“ Byl vášnivým hráčem Tekkenu; později řekl, že hrát za postavu obyčejného hrdiny, který bojoval proti zlu navzdory všem překážkám, mu pomohlo vytvořit si morální zásady. V období 2002–2004 pracoval jako správce webových stránek pro Ryuhana Press, japonskou anime stránku.

Snowden se rád zdokonaloval ve svých jazykových a technických znalostech. V roce 2009 se zapsal do letní školy na kampusu v Tokiu, který byl přiřčený k Univerzitě v Marylandu.

Během pobytu v Japonsku ovšem Snowdenova aktivita na internetu značně poklesla. Na Ars Technica přestal přidávat příspěvky, a jak se později ukázalo, Japonsko pro něj znamenalo bod zvratu. Tato etapa značila přerod z rozčarovaneho technika na informátora. Snowdenova antipatie vůči Obamovi rostla, jelikož měl nyní k dispozici více přísně

tajného materiálu, na kterém mohl vidět šíři vytěžování dat, kterou NSA prováděla. „Sledoval jsem Obamu, jak prosazuje politiku, kterou jsem si myslel, že bude zavrhovat,“ říká Snowden a ke svému pobytu k Japonsku dodává: „Zatvrdil jsem se.“

Snowden tvrdí, že mezi roky 2009 a 2012 zjistil, jak široká je působnost NSA a jejích sledovacích aktivit: „Snaží se, aby věděli o veškeré konverzaci a jakémkoliv druhu komunikace na světě.“ Zároveň si uvědomil další nepříjemnou pravdu: že mechanismy Parlamentu, které byly zavedeny do amerického systému za účelem kontroly NSA, kompletně selhaly. „Nemůžete čekat, až někdo přijde a napraví to. Hledal jsem vůdce, kteří by toho byli schopní, ale nakonec jsem si uvědomil, že vůdcem se člověk stane, když je první, kdo se situací začne něco dělat.“

Když v roce 2012 opouštěl Japonsko, začal se z Edwarda Snowdena pomalu stávat informátor.

OBČANSKÁ NEPOSLUŠNOST

Regionální centrum kryptologie NSA

Kunia, Havaj

„Moc vlády, i taková, které jsem ochoten se podvolit... je stále nečistá: aby byla opravdu spravedlivá, musela by mít dovolení a souhlas společnosti.“

HENRY DAVID THOREAU

„Občanská neposlušnost“

V březnu 2012 Snowden opustil Japonsko a odstěhoval se na druhou stranu Tichého oceánů – na Havaj. V tu samou dobu zřejmě věnoval 250 dolarů jako příspěvek svému libertariárnímu hrdinovi Ronu Paulovi. Někdo pod jménem „Edward Snowden“ přispěl částkou 250 dolarů na Paulovu prezidentskou kampaň. Příspěvek pocházel z Kolumbie v Marylandu. Záznam popisuje dárce jako zaměstnance společnosti Dell. V květnu téhož roku Snowden daroval dalších 250 dolarů ze svého nového domova ve Waipahu. U tohoto příspěvku se podepsal jako „vrchní poradce“ pro nejmenovaného zaměstnavatele.

Snowden nyní pracoval v regionálním centru kryptologie NSA zvaném „Centrální bezpečnostní služba“ (CSS) na ostrově Oahu poblíž Honolulu. Stále byl ovšem smluvním partnerem pro Dell. Toto centrum NSA na Havaji je jedním ze 13 středisek mimo Fort Meade, které jsou zaměřeny na SIGINT a zejména na sledování čínských aktivit. Logo „NSA/CSS Havaj“ zobrazuje dvě palmy, z nichž každá

stojí na jedné straně vyobrazení havajského souostroví. Hlavní barva je tmavě modrá – jako hlubina oceánu. Nahoře je nápis: „NSA/CSS Havaj“; dole pak „Kunia“. Vypadá to na velmi atraktivní pracovní prostředí.

Když Snowden dorazil na vulkanický ostrov uprostřed Tichého oceánu, měl již v hlavě plán. Ten plán zpětně vypadá naprosto šíleně. Byl velmi odvážný, ale – když se na něj člověk podíval z realistického odstupu, téměř stoprocentně by končil Snowdenovým uvězněním na velmi dlouhou dobu, možná i na zbytek života.

Plán spočíval v anonymním zkontaktování žurnalistů, kteří se zajímají o občanské svobody. Muselo jít o uznávané novináře, jejichž kredit a integrita by nemohly být zpochybněny. A i když tato část plánu byla lehce nejasná, dát jim k dispozici ukradené, přísně tajné dokumenty, které měly dokazovat nelegální aktivity NSA a zároveň potvrdit, že tato agentura provozuje programy, které porušují americkou Ústavu. Podle toho, co Snowden později řekl, jeho cílem nebylo vyrazit veškerá státní tajemství. Šlo mu spíše o to poskytnout novinářům výběr informací a nechat je, aby s nimi naložili podle svého novinářského uvážení.

Snowden si uvědomil, že k tomu, aby své tvrzení o NSA zdůvodnil skeptickému tisku, mu nestačí pouze velké množství dokumentů. Bylo také potřeba být výjimečně mazaný a zachovat si chladnou hlavu. A mít opravdu velké štěstí.

Snowden nově pracoval jako systémový administrátor pro NSA. Tato pozice mu umožnila přístup ke studnici přísně tajného materiálu. Většina analytiků takovýto přístup zdaleka neměla. Jak měl ale kontaktovat novináře? Poslat obyčejný e-mail nepřipadalo v úvahu a setkat se s nimi osobně bylo také složité: jakýkoliv výjezd musel být schválen jeho nadřízeným v NSA 30 dní předem. Snowden navíc žádné reportéry neznal. Alespoň ne osobně.

Jeho přítelkyně Lindsay Millsová, se kterou byl osm let, se k němu v červnu na Oahu připojila. Název tohoto ostrova v překladu znamená „místo setkávání“. Millsová vyrostla v Baltimoru, úspěšně ukončila školu Maryland Institute College of Art a žila se Snowdenem v Japonsku. V té době jí bylo 28 let a pracovala na různých pozicích – jako baletka, učitelka tance, instruktorka fitness či tanečnice pole dance. Její největší vášní byla ovšem fotografie. Millsová se pravidelně fotila (většinou přitom na sobě nic moc neměla) a poté tyto fotky zveřejňovala na svém blogu, který nesl název: „Cesta L. Dobrodružství superhrdinky, která cestuje po světě a tančí pole dance.“

Snowden a Millsová si společně pronajali bungalov se třemi ložnicemi a dvěma koupelnami na adrese 94-1044 Eleu Street. Bylo to klidné sousedství lemované stromy, které se nacházelo ve Waipahu, což byla někdejší cukrová plantáž, jen nějakých 24 km západně od Honolulu. Jejich nový domov byl ze dřeva, nabarven na modro a byl velmi útulný, i když nebyl příliš luxusní – neměli z něj výhled ani na oceán, ani na hory. Předzahrádka se skládala z malého trávníku, keře štetkovce, několika palem a avokádovníku, který se skláněl nad trávníkem přes sousedovu zeď. Za domem se též nacházelo několik palem, které dům zakrývaly před zraky z ulice, a také malý vršek, na kterém se často scházeli pubertáči, aby si mohli tajně zakouřit.

Nálepka na předních dveřích – „Svoboda není zadarmo“, ozdobená americkou vlajkou – naznačovala Snowdenovy úmysly. Sousedi s ním jen zřídka, pokud vůbec, mluvili. „Několikrát jsem ho zahlédl na druhé straně ulice, pouze na mě kývnul a to bylo všechno. Můj první dojem byl, že je to velice uzavřený člověk, který si hlídá své soukromí; že žije ve svém vlastním světě,“ řekl Rod Uyehara, který bydlel naproti přes ulici. Jako mnoho dalších v okolí, i on byl vysloužilý voják, a proto předpokládal, že i ten mladý muž s krátce zastřiženými vlasy patří k armádě.

Okolí jeho nového domova dávalo Snowdenovi řadu možností k přemýšlení při jeho denních cestách po Kunia Road. Na západ od jeho bungalovu, ve kterém žil jako v ulitě, se nacházejí hory Wai-anae, pozůstatek prastarého vulkánu. Jejich vrcholky jsou zahaleny ve zlověstných, namodralých mracích, které mají tendenci se náhle rozmnožit, potemnět a zalít údolí prudkými přívaly deště.

Na jihu se nacházel Pearl Harbor, cíl nenadálého japonského útoku, který se uskutečnil 7. prosince 1941. „Den hanby“, jak jej nazval Franklin Roosevelt, který zostudil nejlepší americké špiony a přivedl USA do druhé světové války.

Díky zvyšujícím se zpravodajským možnostem té doby postavili ponížení špioni rozlehlý tunelový komplex přímo uprostřed Oahu, který nazývali „díra“. Původně měl sloužit pro podzemní montáž letadel a jako sklad, byl ovšem přetvořen na kancelář, ve které se vytvářely grafy, mapy a modely japonských ostrovů pro plánování útoků americké armády. Po válce se z tohoto místa stalo námořní velitelské středisko a bylo vyztuženo tak, aby odolalo chemickým, biologickým i jaderným útokům.

V dnešní době je tento komplex znám pod názvem Regionální bezpečnostní operační centrum v Kunii (RSOC) a nachází se zde US Cryptological System Group, agentura, která zaměstnává jak odborníky ze všech armádních odvětví, tak civilní smluvní partnery. Nově se tomuto místu začalo přezdívat „tunel“.

Snowdenův bungalov se nacházel pouhých 11 kilometrů odtud, v nejbližší možné zabydlené oblasti – od domovních dveří mu cesta do práce zabrala jen 13 minut. Mezi těmito dvěma body se nachází převážně opuštěná krajina, která krásou právě neoplývá. Dvouproudová silnice klesá a poté opět stoupá a po celou dobu je obklopená hromadami sutí a houštinami plevele, které zakrývají výhled na krajinu.

Není těžké cítit se tu stísněně. Jen občas se vám podaří zahlédnout plantáže s kukuřicí či žlutavá pole.

„Tunel“ sledoval primárně dva hlavní cíle: Čínskou lidovou republiku a jejího nepředvídatelného, otravného stalinistického souseda, Severní Koreu. Nejen analytikům z NSA bylo jasné, že Čína vojensky i ekonomicky roste. Mise NSA v Tichém ocenánu měla za úkol sledovat čínské loďstvo a jeho fregaty, podpurná plavidla a torpédoborce. Zároveň také měla mít přehled o vojácích a vojenských schopnostech Čínské lidově-osvobozené armády (ČLOA) a také o jejích počítačových sítích. Pokud by se Američanům podařilo se do těchto sítí nabourat, mohli by z nich vytěžit opravdu cenné informace.

V té době se stal Snowden specialistou na Čínu. Napadal čínské sítě a také vedl kurz zaměřený na čínskou kyber-kontrašpionáž, ve kterém poučoval vrchní představitele z ministerstva obrany o tom, jak chránit svá vlastní data před zanícenými hackery z Pekingu. Znal velmi důvěrně aktivní operace NSA proti Číňanům a později na toto téma sdělil, že měl „přístup ke každému cíli“.

Japonsko již dávno nepředstavovalo hrozbu. Stalo se jednou z mála prosperujících zemí východní Asie, které Amerika považovala za své důležité zpravodajské spojence. NSA své SIGINT aktivity koordinovala s dalšími spojenci v tomto regionu. Mezi návštěvníky tohoto podzemního komplexu byli například nově zvolený ředitel obrany bezpečnostní agentury z Jižní Koreje, nový velitel thajského úřadu veřejné bezpečnosti spolu s delegáty z Tokia. „Tunel“ také sledoval aktivity Thajska a Filipín, ve kterých podporoval boj proti terorismu, stejně jako v Pákistánu.

Podle jednoho zaměstnance NSA, který poskytl rozhovor magazínu *Forbes*, byl Snowden zásadový a výjimečně schopný, i když lehce výstřední kolega. V „tunelu“ nosil mikinu prodávanou Electronic

Frontier Foundation*, na které bylo natištěné parodické logo NSA. Místo klíče v pařátech orla měl pták na hlavě odposlouchávací sluchátka, která mu zakrývala uši. Jeho spolupracovníci to považovali za vtip.

Byly tu i další náznaky Snowdenovy nekonformní osobnosti. Například měl na stole kopii americké Ústavy a sáhl po ní pokaždé, když chtěl argumentovat proti aktivitám NSA, které ji, podle jeho názoru, porušovaly. Často bloumal po chodbách s Rubikovou kostkou v ruce. Zároveň se zajímal o své kolegy a nechával jim na stolech drobné dárky. Jednou málem přišel o práci, když se zastal spolupracovníka, který byl právě trestaný.

RSOC, ve kterém pracoval Snowden, je jen jedním z několika vojenských zařízení v této oblasti. Je názornou ukázkou nezřízené americké moci. Obrovský satelit trčí z jednoho z kopců. Vrtulníky CH-47 Chinook krouží nad hlavou. Maskovaná vozidla se valí okolo. Všude jsou mladí muži a ženy v uniformách, kteří řídí SUV, sportovní auta a motorky. Jezdí velmi rychle. Velmi výstižně to vystihuje nálepka na nárazníku jednoho Dodge Convertible: „Nastup. Sedni. Sklapni. Drž se.“

RSOC je ze silnice téměř neviditelné, jelikož je celý komplex skrytý za stromy dřínu a třímetrovým železným plotem, jehož vrcholek zdobí ostnatý drát. Je tu jen jedna drobná značka: „Majetek vlády. Zákaz vstupu“, která ukazuje, že se jedná o vládní objekt. Když odbočíte z cesty a sjedete z kopce, ocitnete se před strážnicí se dvěma vojáky oblečenými v modrém maskování a s pistolemi připnutými k bokům. Za bezpečnostní bariérou se nachází parkoviště s více než sto vozidly,

* *Pozn. překl.:* Electronic Frontier Foundation (EFF) chrání práva jednotlivce a technologií před zneužíváním právními hrozbami a podporuje technologie, které mohou pozitivně podporovat osobní svobody.

na kterém také stojí několik billboardů varujících před řízením pod vlivem alkoholu. „006 dní od poslední nehody,“ hlásá jeden.

S ohledem na počet aut je nedostatek lidí či budov (je zde jen několik baráků) matoucí, dokud si neuvědomíte, že jsou všichni pod zemí. Zaměstnanci vstupují dovnitř dlouhou, zvláště vypadající budovou obdélníkového tvaru s oranžovou střechou postavenou do příkrého srázu z hnědé hlíny. Svah je tak prudký, že je s podivem, že se celá budova nesune k zemi. Schody vedou k temnému vstupu. „Dveře uvnitř jsou obrovské. Připadáte si trochu jako v *King Kongovi*. Trvá věky, než se dostanete dovnitř,“ řekl jeden z bývalých leteckých důstojníků, který zde pracoval.

Dostat odsud tajné dokumenty by bylo velmi riskantní. Člověk by k tomu potřeboval opravdu velkou dávku odvahy.

Na blogu psaném jeho přítelkyní Lindsay Millsovou se Snowden objevuje jen nepřímo. Millsová mu říká E. Pohybuje se většinou pouze v zákulisí – je to bezesporu věrný partner, který je ovšem náchylný k nenadálým zmizením. Stejně jako ve Švýcarsku, i na Havaji je Snowden mužem v masce.

E se na týdenních fotoportrétech na Instagramu Millsové objevuje jen zřídka. Nikdy mu na nich není vidět do tváře. Jeden snímek zachycuje Snowdena na pláži – je předkloněný a kalhoty má vyhrnuté ke kolenům. Vlající černý zimní kabát mu zakrývá obličej. Je těžké posoudit jeho výraz, pravděpodobně se ale směje a připomíná jednoho z představitelů Richarda III. „Svět, ve kterém se lidé pohybují jako havrani,“ napsala pod tuto fotku Millsová a dodává: „Vzácný snímek zachycující E.“ Někdo podotkl, že Snowden vypadá trochu jako Quasimodo, a Millsová ho ostře odbyla: „Nezahrávej si s E!“

Millsová uvádí motivaci pro svůj blog: „Už několik let fotím denně autoportréty, které nejsou určené jenom pro mámy. 😊😊 Zjistila jsem,